KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 27.1.2021 r.
COM(2021) 50 final

ZIELONA KSIĘGA

W SPRAWIE STARZENIA SIĘ

Wspieranie solidarności i odpowiedzialności między pokoleniami

PL PL

1. Wprowadzenie

Przez całe nasze życie proces **starzenia się** wpływa na każdy jego aspekt. Chociaż trwająca pandemia wciąż stawia przed nami wyzwania i chociaż walczymy o ochronę naszych źródeł utrzymania, nie możemy tracić z oczu niezwykłego osiągnięcia: nigdy przedtem tak wielu Europejczyków i tak wiele Europejek nie cieszyło się tak długim życiem. Jest to ogromne osiągnięcie, u podstawy którego leży społeczna gospodarka rynkowa UE.

Na przestrzeni ostatnich pięćdziesięciu lat średnie dalsze trwanie życia w chwili urodzenia wydłużyło się o około 10 lat zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet. Profile demograficzne regionów UE znacznie się między sobą różnią, szczególnie profile obszarów miejskich i wiejskich, przy czym w niektórych miejscach starzenie się społeczeństwa jest znaczne, a w innych rośnie liczba ludności w wieku produkcyjnym. Europa nie jest wcale jedynym kontynentem ze starzejącym się społeczeństwem, niemniej proces ten jest w Europie najbardziej zaawansowany. Dla przykładu, dzisiejsza mediana wieku w Europie[1], która wynosi 42,5 roku, jest ponad dwukrotnie wyższa niż w przypadku Afryki. W nadchodzących dziesięcioleciach różnica ta wciąż będzie duża.

Tendencja ta ma znaczny wpływ na codzienne życie ludzi i na nasze społeczeństwa. Ma ona wpływ na wzrost gospodarczy, stabilność fiskalną, zdrowie i opiekę długoterminową, dobrostan oraz spójność społeczną. Ponadto fakt, że pandemia dotknęła osoby starsze w nieproporcjonalnie większym stopniu – pod względem hospitalizacji i zgonów – uwypuklił niektóre wyzwania, jakie starzenie się społeczeństwa stwarza w kontekście zdrowia i opieki społecznej. Starzenie się społeczeństwa stwarza jednak również nowe możliwości w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy, zwiększania sprawiedliwości społecznej i dobrobytu, np. w ramach srebrnej gospodarki i gospodarki usług opiekuńczych.

Państwa członkowskie ograniczają wpływ starzenia się społeczeństwa usprawniając systemy edukacji i umiejętności, zachęcając do dłuższego i pełniejszego życia zawodowego oraz przeprowadzając reformy systemów ochrony socjalnej i emerytalnych. Biorąc jednak pod uwagę skalę tej tendencji, jej tempo i wpływ, jaki będzie wywierała na całe społeczeństwo, należy również przyjrzeć się **nowym podejściom** i zapewnić, aby stosowane strategie były odpowiednio dostosowane do ich celów w dobie istotnych zmian, od dwojakiej transformacji – ekologicznej i cyfrowej, po nowe formy pracy i zagrożenie pandemią.

Celem niniejszej zielonej księgi jest zapoczątkowanie **szeroko zakrojonej debaty politycznej na temat starzenia się społeczeństwa**, aby omówić różne rozwiązania w zakresie przewidywania wyzwań i możliwości, jakie niesie ono ze sobą, i reagowania na nie, w szczególności biorąc pod uwagę Agendę na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 oraz inicjatywę ONZ „Dekada starzenia się w dobrym zdrowiu". Radzenie sobie ze skutkami starzenia się społeczeństwa należy w dużej mierze do kompetencji państw członkowskich,

[1] Termin Europa odnosi się tutaj do całego kontynentu. Źródło: dokument ONZ pt. „Revision of World Population Prospects" (Przegląd perspektyw dotyczących ludności świata), wydanie z 2019 r.
W internetowej tabeli danych Eurostatu demo_pjanind wskazano, że w 2019 r. mediana wieku w UE-27 wynosiła 43,7 lat.

natomiast UE jest właściwym podmiotem do określenia kluczowych kwestii i tendencji oraz wspierania działań w zakresie starzenia się społeczeństwa na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Może ona pomóc państwom członkowskim i regionom w opracowywaniu ich własnych, odpowiednio dostosowanych odpowiedzi politycznych na starzenie się.

W ramach Europejskiego filaru praw socjalnych[2] określono szereg zasad, które odnoszą się bezpośrednio lub pośrednio do obszarów, na które wpływa starzenie się społeczeństwa, między innymi na świadczenia emerytalne i renty, opiekę długoterminową, służbę zdrowia, integrację osób niepełnosprawnych, ochronę socjalną, równowagę między życiem zawodowym a prywatnym oraz kształcenie, szkolenie i uczenie się przez całe życie. Komisja przedstawi niebawem plan działania służący wspieraniu pełnego wdrożenia Europejskiego filaru praw socjalnych.

W niniejszej zielonej księdze przyjęto **podejście uwzględniające cykl życiowy**, które odzwierciedla uniwersalny wpływ starzenia się społeczeństwa i koncentruje zarówno na osobistych, jak i szerszych, społecznych oddziaływaniach starzenia się społeczeństwa. Obejmuje to wszystkie kwestie od uczenia się przez całe życie i zdrowego stylu życia po sposób finansowania adekwatnych emerytur czy potrzebę zwiększenia produktywności i wystarczającej siły roboczej, aby utrzymać opiekę zdrowotną i opiekę długoterminową w odniesieniu do osób starszych.

W podejściu uwzględniającym cykl życiowy wzięto pod uwagę fakt, że tradycyjne etapy kształcenia i szkolenia, pracy i emerytury w coraz mniejszym stopniu podlegają sztywnemu definiowaniu i stają się coraz bardziej elastyczne. Odzwierciedlono w nim również fakt, że odpowiedzią na starzenie się społeczeństwa jest kwestia osiągnięcia odpowiedniej równowagi między zrównoważonymi rozwiązaniami dotyczącymi systemu opieki społecznej a wzmocnieniem **międzypokoleniowej solidarności i sprawiedliwości pomiędzy osobami młodymi i starszymi**. Między pokoleniami istnieje wiele współzależności, które stawiają przed naszymi społeczeństwami wyzwania, stwarzają możliwości i problemy. Dlatego też osoby młode – jak też osoby w każdym wieku – powinny odgrywać aktywną rolę w kształtowaniu naszej reakcji w zakresie polityki.

Komisja uznała kwestię demografii jako priorytetową w **programie politycznym UE**. W czerwcu 2020 r. przedstawiła sprawozdanie[3], w którym przedstawiła najważniejsze fakty dotyczące zmian demograficznych i ich możliwych skutków. Niniejsza zielona księga jest pierwszym efektem tego sprawozdania i stanowi wezwanie do wszczęcia debaty na temat jednej z decydujących przemian demograficznych w Europie. Debata będzie miała charakter

[2] https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_pl

[3] Sprawozdanie w sprawie skutków zmian demograficznych w Europie (COM(2020) 241 final z 17.06.2020).

włączający i będzie się opierała na pracy innych instytucji i organów Unii Europejskiej[4], które aktywnie uczestniczą w rozmowach na temat wyzwań demograficznych.

2. Tworzenie podstaw

Okres rozciągający się od wczesnych lat dzieciństwa po wczesną dorosłość ma wpływ na całe dalsze życie. Nasze doświadczenia, rzeczy których się nauczymy, nabyte zwyczaje – to wszystko czynniki kształtujące nasze przyszłe perspektywy, zdrowie i nasz dobrostan. **Stworzenie właściwych podstaw** już na wczesnym etapie może pomóc w zapobieganiu niektórym problemom związanym ze starzeniem się, ograniczaniu takich problemów i opóźnianiu ich.

Istnieją dwie podstawowe koncepcje polityczne, dzięki którym starzenie się społeczeństwa może odbywać się w pozytywny sposób: zdrowe i aktywne starzenie się i uczenie się przez całe życie. Oba podejścia sprawdzają się najlepiej, gdy rozpocznie się ich stosowanie we wczesnym wieku, gdyż mają one znaczenie dla całego cyklu życia. Co ważne, edukacja na wysokim poziomie i dobre zdrowie wzajemnie się wzmacniają.

2.1. Zdrowe i aktywne starzenie się

Zdrowe i aktywne starzenie się polega na promowaniu zdrowego stylu życia przez całe życie i obejmuje nawyki konsumpcyjne i żywieniowe, a także poziomy aktywności fizycznej i społecznej. Pomaga to w ograniczeniu ryzyka otyłości, cukrzycy i innych chorób niezakaźnych, które występują coraz częściej. Choroby układu krążenia i nowotwory są głównymi przyczynami zgonów możliwych do uniknięcia wśród osób poniżej 75. roku życia w Europie[5]. Zdrowe i aktywne starzenie się ma pozytywny wpływ na rynek pracy, wskaźniki zatrudnienia i nasze systemy ochrony socjalnej, a zatem na wzrost i wydajność gospodarki.

Zdrowe i aktywne starzenie się to kwestia własnego wyboru i własnej odpowiedzialności, zależy ona jednak w dużym stopniu od środowiska, w którym ludzie żyją, pracują i utrzymują społeczne relacje. **Polityka publiczna może odgrywać znaczącą rolę w tym względzie**. Proaktywne środki mogą być pomoce w zapobieganiu chorobom i ich wykrywaniu oraz w ochronie ludzi przed skutkami złego stanu zdrowia. Mogą one być pomocne w zapewnieniu, aby zdrowe i aktywne starzenie się stało się prostym wyborem, w tym dla osób szczególnie podatnych na zagrożenia. Istnieją innowacyjne sposoby promowania zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży, w tym dzięki bezpiecznej technologii cyfrowej, bezpiecznym grom, platformom i aplikacjom służącym uczeniu się. Medycyna

[4] Na przykład konkluzje Rady pt. „Wyzwania demograficzne – dalsze działania” (8668/20 z 8.06.2020 r.); konkluzje Rady „Osoby starsze w erze cyfryzacji: prawa człowieka, uczestnictwo i dobrostan” (11717/2/20 z 9.10.2020 r.); Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wyzwania demograficzne w UE w świetle nierówności gospodarczych i rozwojowych” z dnia 5 maja 2020 r. oraz opinia Komitetu Regionów „Zmiany demograficzne: propozycje dotyczące oceny negatywnych skutków w regionach UE oraz poszukiwanie rozwiązań” z dnia 14 października 2020 r. Parlament Europejski przygotowuje również sprawozdanie w sprawie starzenia się Starego Kontynentu – możliwości i wyzwania po roku 2020 związane z polityką dotyczącą starzenia się społeczeństwa.

[5] Źródło: Internetowa tabela danych Eurostatu: HLTH_CD_APR and Statystyka dotycząca liczby zgonów możliwych do uniknięcia i możliwych do uniknięcia dzięki interwencji medycznej

spersonalizowana może pomóc w identyfikacji na wczesnym etapie osób, które są zagrożone wystąpieniem u nich konkretnej choroby w dalszym życiu.

Chociaż państwa członkowskie odpowiadają za swoje strategie w zakresie zdrowia, UE może wspierać ich działania m.in. za pośrednictwem nowego Programu UE dla zdrowia, np. w walce z nowotworami, demencją, w dbaniu o zdrowie psychiczne i promowaniu zdrowego odżywiana i zdrowej diety, jak również regularnej aktywności fizycznej. W celu wsparcia tych działań ustanowiono europejski plan walki z rakiem, który dotyczy całego schematu zarządzania chorobą – od profilaktyki do przeżycia. Monitorowanie i wymiana informacji na temat inicjatyw krajowych w dziedzinie zdrowia mogą być pomocne w ograniczeniu różnic w podejściu i w przepisach między państwami i w obrębie poszczególnych państw.

2.2. Kształcenie i szkolenie w perspektywie uczenia się przez całe życie

Uczenie się przez całe życie – inwestowanie w wiedzę, umiejętności i kompetencje osób przez całe ich życie – stanowi część odpowiedzi na wyzwania związane ze starzeniem się. Stałe inwestowanie w uczenie się ma wiele pozytywnych skutków: zdobywanie i podnoszenie kwalifikacji pomaga ludziom utrzymać zdolność do zatrudnienia, z powodzeniem zmieniać pracę i rozwijać się zawodowo, co sprawia, że utrzymują oni zatrudnienie i zwiększają swoją satysfakcję z pracy. W szybko zmieniającym się świecie uczenie się przez całe życie jest konieczne, gdyż możliwości związane z karierą i kształceniem zmieniają się w szybkim tempie. Stałe uczenie się może również pomóc w opóźnieniu początków demencji i zapobiec związanemu z wiekiem osłabieniu zdolności poznawczych. Jest to również sposób odgrywania przez osoby starsze aktywnej roli w społeczeństwie. Rozwijanie kompetencji obywatelskich ma zasadnicze znaczenie dla uczestnictwa w demokracji przez całe życie.

Uczenie się przez całe życie jest najskuteczniejsze jeżeli rozpocznie się na wczesnym etapie życia. Pierwsze lata życia mają zasadnicze znaczenie w rozwijaniu umiejętności poznawczych i społecznych. Zostało udowodnione, że wysokiej jakości **wczesna edukacja** i opieka nad dzieckiem trwale wpływa na jego osiągnięcia szkolne, jak również te poza szkołą.- Mimo poprawy stanu **edukacji szkolnej i szkoleń** wciąż zbyt wiele młodych osób opuszcza szkołę na wczesnym etapie i ma duże problemy z umiejętnościami podstawowymi, takimi jak czytanie, nauka i matematyka. To samo dotyczy osób dorosłych. Niepokojący jest fakt, że jedna na pięć osób młodych w Europie nie posiada podstawowych umiejętności cyfrowych. Wśród osób uzyskujących słabe wyniki w nauce istnieje przewaga uczniów ze środowisk defaworyzowanych. Z dowodów wynika również, że istnieje ryzyko pułapki niskich umiejętności, która polega na tym, że osoby o większych umiejętnościach mają tendencję do częstszego angażowania się w uczenie się, natomiast osoby o niższych umiejętnościach podstawowych nie wykazują takiej tendencji.

Istnieje ogromny potencjał do rozwoju umiejętności osób starszych, a także do sposobu ich potwierdzania i sposobu zapewniania dostępności poradnictwa zawodowego. Dzięki **kształceniu i szkoleniu dorosłych** osoby takie zyskują większą umiejętność przystosowania zawodowego w zmieniającym się świecie pracy, ponieważ zmieniające się zapotrzebowanie na umiejętności, szczególnie wynikające z transformacji ekologicznej i cyfrowej, sprzyja powstawaniu nowych miejsc pracy.

Wszystko to stanowi podstawę wdrażania przyjętego ostatnio przez Komisję europejskiego programu na rzecz umiejętności[6]. Ponadto, wraz z utworzeniem europejskiego obszaru edukacji[7] do 2025 r. prowadzone są prace ukierunkowane na zapewnienie dostępu do edukacji o wysokiej jakości dla wszystkich, przy szczególnym uwzględnieniu osób bardziej zagrożonych słabymi wynikami w nauce i wykluczeniem społecznym.

2.3. Kwestie terytorialne w dostępie do edukacji

Dostępu do kształcenia i szkolenia wysokiej jakości nie można uznawać za rzecz oczywistą, szczególnie w **słabo zaludnionych regionach**, gdzie, aby dostać się do odpowiednich obiektów, ludzie mogą być zmuszeni do pokonywania dużych odległości. Niski współczynnik urodzeń w połączeniu z emigracją młodzieży mogą powodować ograniczenie zapotrzebowania na naukę szkolną na obszarach wiejskich i w regionach oddalonych.

Może to prowadzić to powstania sytuacji błędnego koła: liczba dzieci może spaść do tak niskiego poziomu, że utrzymanie szkoły jest trudne do uzasadnienia. To z kolei powoduje, że przeprowadzenie się do takiego regionu lub pozostanie w nim staje się mało atrakcyjne dla rodzin z dziećmi.

Przejście na **zdalne uczenie się** wywołane pandemią COVID-19 pozwoliło na wyciągnięcie wniosków dotyczących korzystania z technologii cyfrowej w kształceniu i szkoleniu. Uwydatniło ono jednak nierówności, z jakimi borykają się społeczności wiejskie w dostępie do usług cyfrowych. Obszary wiejskie i regiony oddalone częściej potrzebują inwestycji w łączność i mają mniejsze szanse na dostęp do przystępnych cenowo sieci szerokopasmowych wysokiej jakości, a także urządzeń i umiejętności niezbędnych do korzystania z nich. W przypadku niektórych dzieci oznaczało to, że nie były one w stanie kontynuować nauki podczas pandemii, co pogłębiło istniejące wcześniej nierówności w stosunku do ich rówieśników w regionach lepiej wyposażonych w usługi. Nowe podejścia mogą przeniknąć do nauki stacjonarnej, wnosząc do niej cyfrowe uczenie się o wysokiej jakości, co zwiększy dostęp do kształcenia i szkolenia zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. W planie działania w dziedzinie edukacji cyfrowej[8] zaproponowano kompleksowe podejście do cyfrowego uczenia się i kształcenia na szczeblu UE.

1. *W jaki sposób można promować polityki na rzecz zdrowego i aktywnego starzenia się dla każdego od najmłodszych lat i przez cały okres życia? W jaki sposób można lepiej przygotować dzieci i młodzież na perspektywę średniego dalszego trwania życia? Jako rodzaj wsparcia UE może dostarczyć państwom członkowskim?*
2. *Jakie są najistotniejsze przeszkody w uczeniu się przez całe życie w całym cyklu życia? Na jakim etapie życia eliminowanie takich przeszkód miałoby największe znaczenie? Jak należy rozwiązać ten problem w szczególności na obszarach wiejskich i w regionach oddalonych?*

[6] COM(2020) 274 final z 1.07.2020 r.
[7] COM(2020) 625 final z 30.09.2020 r.
[8] COM(2020) 624 final z 30.9.2020 r.

3. Jak najlepsze wykorzystanie życia zawodowego

Liczba ludności w wieku produkcyjnym w UE maleje od dekady i przewiduje się, że trend ten będzie się utrzymywać-[9]. Choć ogólna liczba ludności jest stała, wzrasta ryzyko wystąpienia niedoboru siły roboczej. Sytuacja taka z kolei sprawia, że utrzymanie produkcji i świadczenia usług staje się trudne, i w ostatecznym rozrachunku wpływa na nasz dobrobyt i dobrostan. Aby zrekompensować **spadek ludności w wieku produkcyjnym**, UE i państwa członkowskie powinny promować strategie, dzięki którym więcej osób trafia na rynek pracy i ma możliwość dłuższej kariery zawodowej, oraz które poprawiają produktywność. Lepiej można by było również wykorzystać potencjał regionów słabiej rozwiniętych, tj. regionów o PKB na mieszkańca poniżej 75 % średniej UE, odpowiednio inwestując we wspieranie działań zmierzających do wyrównania w górę różnic między regionami.

3.1. Zwiększenie liczebności siły roboczej

Większe uczestnictwo w rynku pracy wraz z dłuższym życiem zawodowym mogą złagodzić problem starzenia się społeczeństwa, w którym spada liczba ludności w wieku produkcyjnym[10]. Dyskryminacja w pracy – lub podczas poszukiwania pracy – jest jednak powszechna i może w większym stopniu dotyczyć określonych grup. Zagwarantowanie osobom wywodzącym się z mniejszości rasowych lub etnicznych możliwości całkowitego wykorzystania swojego potencjału będzie miało lepsze skutki społeczne i gospodarcze dla wszystkich. W tym względzie kluczowe znaczenie mają dalsze prace nad budową Unii równości oraz pełne wdrożenie istniejących instrumentów prawnych.

Wskaźniki zatrudnienia wśród **kobiet** (w wieku 20–64 lat) w UE są wciąż o 11,7 punktu procentowego niższe od wskaźników dotyczących mężczyzn, przy czym więcej kobiet pracuje w niepełnym wymiarze czasu pracy, mimo że więcej kobiet niż mężczyzn uzyskuje dyplom ukończenia studiów wyższych[11].

Zastosowanie środków służących promocji równego uczestnictwa kobiet i mężczyzn zarówno w płatnej, jak i nieodpłatnej pracy członków rodziny, może być pomocne w podwyższaniu wskaźników zatrudnienia wśród kobiet, w tym dzięki wspieraniu pojedynczych osób i rodzin w łatwiejszym godzeniu życia zawodowego i prywatnego. Dzięki działaniu służącemu zwiększeniu **równouprawnienia płci** na rynku pracy i zmniejszeniu różnic w traktowaniu kobiet i mężczyzn możliwe by było zwiększenie udziału mężczyzn w pracach w gospodarstwie domowym i opiece nad rodziną, o ile towarzyszyłyby mu działania strukturalne służące zreformowaniu systemów podatkowych i opieki społecznej. W strategii UE na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025[12] przedstawiono już szereg kluczowych działań w tym obszarze.

[9] Źródło: Internetowe tabele Eurostatu demo_pjan i proj_19np.
[10] JRC, [Demographic Scenarios for the EU: Migration, Population and Education (Demograficzne scenariusze dotyczące Europy: migracja, populacja i edukacja)](), 2019 r.
[11] Źródło: Internetowa tabela Eurostatu lfsi_emp_a.
[12] COM(2020) 152 final z 5.03.2020 r.

Z ostatnich danych[13] wynika, że 5,4 % kobiet (i 2,2 % mężczyzn) w wieku 18–64 lat ograniczyło czas przeznaczany na pracę zawodową lub skorzystało z ponad miesięcznej przerwy w zatrudnieniu, aby opiekować się chorymi lub starszymi niepełnosprawnymi krewnymi. Większa dostępność dobrej jakości opieki nad dziećmi, formalnej opieki długoterminowej i wsparcia dla nieformalnych opiekunów nie tylko pomogłaby w zaspokojeniu rosnących potrzeb osób starszych, lecz umożliwiłaby również większej liczbie pracowników – w szczególności kobiet – wejście na rynek pracy i pozostanie na nim.

Umożliwienie **osobom ze środowisk migracyjnych** podjęcia pracy odzwierciedlającej ich kwalifikacje i umiejętności mogłoby przysłużyć się ich większej integracji. Przyczyniłoby się to do zwiększenia spójności społecznej, wzrostu gospodarczego i ograniczenia nierówności.

Legalna migracja może być pomocna w ograniczeniu niedoborów wykwalifikowanej siły roboczej i może w związku z tym zaspakajać potrzeby rynku pracy. W przypadku migrantów posiadających wyższe wykształcenie istnieje większe prawdopodobieństwo niż przeciętnie, że będą oni wykonywali pracę wymagającą niższych kwalifikacji. Szczególne wyzwanie stanowi kwestia wykorzystywania potencjału migrantek z uwagi na bariery strukturalne, takie jak dostęp do wysoko wykwalifikowanej i dostępnej finansowo opieki nad dziećmi. W listopadzie 2021 r. Komisja przedstawiła nowy plan działania na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2020-2027[14], w którym uwzględniła zróżnicowaną sytuację ludności migrującej i zapewniła wsparcie państwom członkowskim i innym właściwym zainteresowanym stronom w znajdowaniu odpowiedniej reakcji w ich strategiach na rzecz integracji i włączenia społecznego. W ramach kontynuacji nowego paktu o migracji i azylu[15] Komisja zakończyła ostatnio konsultacje publiczne na temat przyszłości legalnej migracji w UE i zaproponuje szereg działań, w tym pakiet „talent i umiejętności" obejmujący możliwości rozwoju unijnej puli talentów.

Niedoborowi siły roboczej można zaradzić również dzięki zwiększeniu zatrudnienia wśród **osób z niepełnosprawnościami**, co wymaga racjonalnego dostosowania i zapewnienia dostępności środowiska pracy.

Pomimo niedawnego wzrostu wskaźnik zatrudnienia wśród **pracowników w starszym wieku** w UE plasuje się wciąż poniżej średniej. Tylko 59,1 % osób w wieku 55–64 lat było w 2019 r. zatrudnionych w porównaniu z 73,1 % wszystkich osób w wieku 20–64[16]. Po 50. roku życia wzrasta zagrożenie bezrobociem długotrwałym[17]. Wielu pracowników w starszym wieku napotyka trudności w przypadku rekrutacji, dostępu do możliwości szkolenia, przekwalifikowania zawodowego i zadań dostosowanych do wieku. Można by było w większym stopniu zachęcać osoby starsze do uczestnictwa w rynku pracy, w tym np. stosując zachęty podatkowe dla pracodawców, aby zatrudniali pracowników w starszym wieku.

W niektórych sektorach, takich jak rolnictwo, ludzie pracują do późnej starości, czy to z wyboru, czy z uwagi na warunki życiowe, brak osoby, której można potencjalnie przekazać

---

[13] Badanie aktywności ekonomicznej ludności, [Opieka nad krewnymi zależnymi od innych](#).
[14] COM(2020) 758 final z 24.11.2020 r.
[15] COM(2020) 609 final z 23.09.2020 r.
[16] Źródło: Internetowa tabela Eurostatu lfsi_emp_a.
[17] Źródło: lfsa_upgan

obowiązki, albo z powodu niskiego świadczenia emerytalnego. Przystosowanie stanowisk pracy pod względem aspektów fizycznych – zarówno ergonomii, jak i związanych z dostępnością – i pod względem elastycznych warunków pracy umożliwiłoby pracownikom w starszym wieku opóźnienie przejścia na emeryturę, gdyby chcieli podjąć taką decyzję. W miarę jak ludzie stają się starsi wypadki przy pracy i choroby zawodowe stają się coraz bardziej niebezpieczne. Dobre **warunki pracy**, w tym odpowiednie bezpieczeństwo i higiena pracy, pomagają w ochronie zdrowia pracowników w każdym wieku i służą w ten sposób promowaniu dobrostanu i obniżaniu wskaźnika wcześniejszego przechodzenia na emeryturę. Technologie cyfrowe mogą służyć wspieraniu pracowników i pozwalają na lepsze dostosowanie środowiska pracy dzięki spersonalizowanym systemom opartym na ICT, urządzeniom do noszenia na ciele i mobilnym aplikacjom zdrowotnym.

Przedsiębiorczość osób starszych może wydłużyć życie zawodowe, ograniczyć bezrobocie osób w starszym wieku, sprzyjać włączeniu społecznemu osób starszych i stymulować innowacyjność dzięki przedsiębiorstwom typu start-up. Może ona stymulować międzypokoleniowe uczenie się i zapewniać transfer wiedzy. Podnoszenie świadomości w zakresie przedsiębiorczości jako możliwości późnej kariery może pomóc walczyć z ageizmem będącym potencjalną przeszkodą dla takiej działalności. Przedsiębiorców w starszym wieku można wspierać za pośrednictwem polityki publicznej, niwelując zniechęcające czynniki podatkowe i dotyczące systemów zabezpieczenia społecznego, zapewniając odpowiednio ukierunkowane poradnictwo i dostęp do finansowania.

3.2. Produktywność, innowacje i możliwości rynkowe

W ostatnim dziesięcioleciu wzrost produktywności zwolnił we wszystkich rozwiniętych gospodarkach. W perspektywie malejącej liczby ludności w wieku produkcyjnym **większa produktywność** ma kluczowe znaczenie w utrzymaniu zrównoważonego i włączającego wzrostu gospodarczego i wyższego poziomu życia w UE. Transformacja ekologiczna i cyfrowa stwarza możliwości wskrzeszenia wzrostu produktywności dzięki promowaniu **innowacji** w formie nowych technologii i modelów biznesowych. Innowacje mogą być również pomocne w zwiększeniu zasobooszczędności, a technologie usprawniające pracę mogą łagodzić problemy wynikające ze spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym.

Odpowiednie i wydajne **inwestowanie w badania i rozwój oraz ogólnie w wartości niematerialne i prawne** ma zasadnicze znaczenie dla stymulowania innowacji i wspierania przyjmowania nowych technologii. Sprawne systemy administracji publicznej i sądownictwa, wspierające środowisko biznesowe, skuteczne strategie w zakresie konkurencji oraz sprawiedliwy, przejrzysty i sprawny system dotacji i opodatkowania spójny z długoterminowymi celami zrównoważenia środowiskowego i społecznego również odgrywają rolę we wspieraniu produktywności i innowacji.

Jedną z szans dla UE jest „**srebrna gospodarka**" – termin ten odnosi się do ogólnego przesunięcia popytu na produkty i usługi, które odzwierciedla szczególne potrzeby

i preferencje osób starszych. Można przewidywać, że srebrna gospodarka będzie rosła o ok. 5 % rocznie z 3,7 bln EUR w 2015 r. do 5,7 bln EUR w 2025 r.[18]

Dzięki srebrnej gospodarce mogą otworzyć się nowe **możliwości pracy** w takich sektorach jak turystyka, inteligentne domy wspierające niezależne życie, technologie wspomagające, dostępne produkty i usługi, robotyka usługowa, wellness, kosmetyki i moda, bezpieczeństwo, kultura, mobilność i zautomatyzowana mobilność oraz bankowość. Za sprawą **naukowych i medycznych innowacji** zwiększą się również możliwości twórców technologii i wysoko wykwalifikowanego personelu opieki zdrowotnej i wysoko wykwalifikowanych opiekunów, a jednocześnie pojawi się przełom niezbędny, aby odpowiedzieć na wyzwania związane ze starzeniem się społeczeństwa.

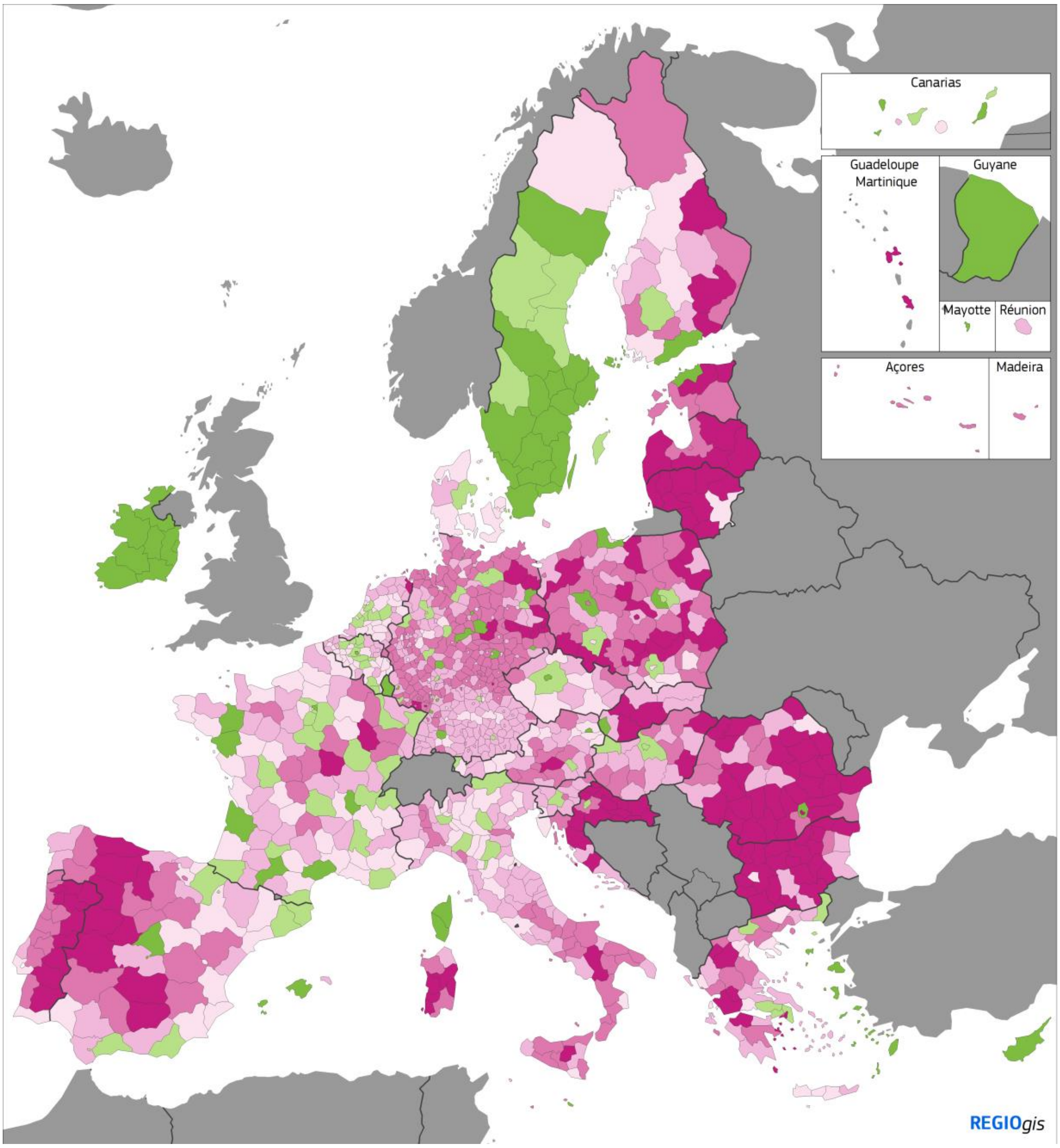
Telemedycyna, aplikacje na smartfony i bioczujniki wykorzystywane do zdalnej diagnostyki i zdalnego monitorowania mogą poprawić wyniki leczenia pacjentów. Dzięki nowym technologiom wspomagającym osoby starsze z niepełnosprawnościami mogą zyskać większą autonomię, niezależność i większy udział uczestnictwo w życiu społecznym. Rozwój rynku **produktów i usług wspomagających zdrowe i aktywne starzenie się** mógłby usprawnić systemy opieki zdrowotnej i społecznej, sprawiając, że miałyby one bardziej zrównoważony charakter.

3.3. Zatrudnienie i produktywność – perspektywa terytorialna

Na poniższej mapie przedstawiono wzrost długości życia zawodowego konieczny do przeciwdziałania starzeniu się społeczeństwa w regionach UE. Zgodnie z przewidywaniami w latach 2020–2040 zaledwie w jednym na pięć regionów UE wystąpi wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym. Regiony te często obejmują stolicę państwa, inne duże miasto lub ich przedmieścia. Firmom prowadzącym działalność w tych kilku regionach z rosnącą liczbą ludności w wieku produkcyjnym łatwiej będzie znaleźć pracowników i rozszerzyć swój biznes. W przypadku firm prowadzących działalność w regionach o kurczącej się liczbie ludności w wieku produkcyjnym istnieje jednak większe prawdopodobieństwo, że jeżeli nie wzrośnie mobilność pracowników, staną one w obliczu niedoboru siły roboczej. W związku z tym będą one musiały inwestować więcej w technologię i innowacje usprawniające pracę tylko po to, aby utrzymać tę samą ilość towarów lub usług.

Mapa 1. Przewidywany maksymalny wiek aktywności zawodowej, który utrzymuje liczbę ludności w wieku produkcyjnym na stałym poziomie, 2040 r.

[18] https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/silver-economy-study-how-stimulate-economy-hundreds-millions-euros-year

Przewidywany maksymalny wiek aktywności zawodowej, który utrzymuje liczbę ludności w wieku produkcyjnym na stałym poziomie, 2040 r.

Wiek

- <= 62 – Regiony, w których przewiduje się wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym
- 63–65
- 66–68 – Regiony, w których dłuższa aktywność zawodowa może utrzymać liczbę ludności w wieku produkcyjnym na stałym poziomie
- 69–71
- 72–74 – Regiony, w których dłuższa aktywność zawodowa wciąż oznacza mniejszą liczbę ludności w wieku produkcyjnym
- >= 75

Maksymalny wiek aktywności zawodowej w 2040 r., który pozwoli na utrzymanie bezwzględnej liczby ludności w wieku produkcyjnym (20–64) na stałym poziomie w porównaniu z 2020 r.
Źródło: DG REGIO na podstawie prognoz demograficznych Eurostatu

0 500 Km

Można lepiej wykorzystać **potencjał regionów słabiej rozwiniętych, w tym obszarów wiejskich**, np. w celu wykorzystania możliwości pojawiających się w srebrnej gospodarce. Znaczącą rolę we wspieraniu ich rozwoju odgrywa polityka spójności. Obszary wiejskie

w Europie znacznie się od siebie różnią – niektóre radzą sobie dobrze pod względem gospodarczym i społecznym, inne zaś charakteryzują się złą sytuacją gospodarczą lub społeczną. Często uważa się, że jakość życia na obszarach wiejskich jest lepsza niż w miastach. Bliskość przyrody, czyste powietrze, poczucie wspólnoty i tańsze mieszkalnictwo pociągają mieszkańców miast. Jeżeli obszary takie są wyposażone w wystarczającą podstawową infrastrukturę, transport i występują na nich warunki do prowadzenia działalności gospodarczej, mogą stanowić atrakcyjną miejsce zarówno dla osób w wieku produkcyjnym, jak i dla ludności starzejącej się.

Jak wykazał kryzys związany z COVID-19, **łączność cyfrowa** może również wspomóc obszary oddalone w dostępie do edukacji o wysokiej jakości i do możliwości wysokiej jakości zatrudnienia. Kryzys uwypuklił również potencjał telepracy w niektórych zawodach jako sposobu unikania dojazdów do pracy niosących ze sobą wszystkie tego konsekwencje związane z zanieczyszczeniem powietrza i poświęcaniem czasu na dojazdy.

Infrastruktura – transport do szkół, łączność z osiedlami mieszkalnymi lub sieciami pocztowymi czy placówki opieki zdrowotnej – oraz świadczenie **usług** takich jak kształcenie i szkolenie, opieka zdrowotna i długoterminowa, mogą przyczynić się do zwiększenia możliwości rozwoju, o ile są przystosowane do lokalnych potrzeb.

3. *Jakie innowacyjne środki w zakresie polityki należy dokładniej przeanalizować, aby zwiększyć uczestnictwo w rynku pracy, szczególnie pracowników w starszym wieku?*
4. *Czy istnieje potrzeba liczniejszych strategii i działań wspierających przedsiębiorczość osób starszych na szczeblu UE? Jaki rodzaj wsparcia na szczeblu UE jest potrzebny i w jaki sposób możemy opierać się na przykładach udanych innowacji społecznych dotyczących relacji mentorskiej między młodymi i starszymi przedsiębiorcami?*
5. *W jaki sposób polityka UE może pomóc regionom słabiej rozwiniętym i obszarom wiejskim w radzeniu sobie z problemem starzenia się i wyludniania? W jaki sposób terytoria UE dotknięte dwojakim problemem – wyludniania się i starzenia się – mogą lepiej wykorzystać srebrną gospodarkę?*

4. Nowe możliwości i wyzwania dotyczące emerytury

Nigdy przedtem w historii Europy tak wiele osób nie cieszyło się tak długim i zdrowym życiem. Więcej osób niż kiedykolwiek dotąd utrzymuje zatem swoją aktywność dłużej, przedłuża swoją karierę zawodową i uczestniczy w działaniach społecznych po przejściu na emeryturę. Dzięki zdrowszemu trybowi życia i postępowi medycznemu (lepszej profilaktyce, diagnostyce i lepszemu leczeniu chorób) większość emerytów i emerytek jest sprawna i może wybierać w jaki sposób chce spędzać swój czas[19]. Takie nowe realia zmieniają nasze postrzeganie starzenia się, rzucając światło na istotny wkład, jaki osoby starsze wnoszą do społeczeństwa i do gospodarki dzięki międzypokoleniowemu uczeniu się i międzypokoleniowej spójności.

Jednocześnie etap emerytury stanowi wyzwanie dla osób fizycznych, lecz także dla wspierających je systemów ochrony socjalnej. Zapewnienie adekwatności, przystępności

[19] Źródło: Eurostat, edycja z 2020 r. dokumentu *Ageing Europe*.

i zrównoważonego charakteru systemów emerytalnych wymaga od nas krytycznej oceny stopnia, w jakim obecne systemy emerytalne są dostosowane do radzenia sobie z szybkim starzeniem się społeczeństwa.

4.1. Utrzymanie aktywności

Działania **wolontariackie** mogą służyć promowaniu międzypokoleniowej solidarności i współpracy, tworząc wartość i przynosząc korzyści w zakresie wiedzy, doświadczenia i poczucia własnej wartości zarówno młodym, jak i starszym osobom. Jednocześnie wolontariat ma istotną wartość gospodarczą. Z danych wynika, że ok. jedna piąta osób w wieku 65–74 lat uczestniczy w formalnym wolontariacie, a osoby powyżej 75. roku życia również nadal się angażują, o ile pozwala im na to stan zdrowia[20]. Podczas pandemii COVID-19 emeryci i emerytki wspomogli społeczność, powracając do pracy jako personel medyczny lub pielęgniarski, lub świadcząc usługi wolontariackie, aby odciążyć innych w ich codziennym życiu.

Wiele spośród nich, szczególnie starsze kobiety, **to nieodpłatni opiekunowie i nieodpłatne opiekunki**, głównie w swoich rodzinach (względem swoich rodziców, partnerów i partnerek, dzieci lub wnucząt), którzy pomagają w ten sposób pokoleniu w podstawowym wieku produkcyjnym w zrównoważeniu pracy i życia rodzinnego

Międzypokoleniowe uczenie się, w tym mentoring lub wymiana doświadczeń, umożliwia osobom młodym i starszym wymianę wiedzy i kompetencji. Międzypokoleniowe uczenie się odbywa się w dużej mierze w sposób nieformalny w społeczności, w ramach działań wokół bibliotek i muzeów, kulturalnych, sportowych lub innych stowarzyszeń, instytucji religijnych itp.

Aktywna **mobilność** również wspiera aktywne starzenie się. Spacery i jazda na rowerze są popularne w wielu państwach członkowskich, w tym wśród osób po 65. roku życia. Nowe formy elektromobilności, głównie rowery elektryczne, już teraz stanowią elastyczną odpowiedź na niektóre potrzeby osób starszych związane z mobilnością i umożliwiają im korzystanie z aktywnego środka transportu przy jednoczesnym ograniczeniu emisji związanych z transportem.

4.2. Ubóstwo wśród osób starszych-

W przypadku większości osób emerytura wiąże się ze spadkiem dochodów i dla niektórych z nich stanowi zagrożenie **ubóstwem w starszym wieku.** W miarę jak ludzie się starzeją stają przed rosnącym zagrożeniem finansowym związanym np. z potrzebą opieki zdrowotnej, a szczególnie opieki długoterminowej.

Emerytury stanowią główne źródło dochodu większości emerytów i emerytek. W celu zapewnienia, aby były one adekwatne w odniesieniu do rosnącego średniego dalszego trwanie życia, ludzie będą musieli w przyszłości pracować dłużej. Niektórzy wciąż jednak będą w większym stopniu zagrożeni ubóstwem niż inni, w tym ubóstwem energetycznym.- Dotyczy to w szczególności osób, które miały niskie dochody, przerwy w pracy zawodowej lub które wykonywały pracę lub wykonywały zawody, które zapewniały

[20] Aby uzyskać więcej informacji, zob. internetowa tabelę Eurostatu: ilc_scp19

ograniczoną ochronę, np. w przypadku pracowników niestandardowych i osób samozatrudnionych.

Zagrożenie takie wciąż jest wyższe w przypadku określonych grup. **Kobiety** zazwyczaj zarabiają mniej, mają krótsze, mniej ciągłe ścieżki kariery, pracują w niepełnym wymiarze czasu pracy i przyjmują na siebie więcej nieodpłatnych obowiązków związanych z opieką. Emerytury kobiet w UE są średnio o 29,5 % niższe od emerytur mężczyzn[21]. W 2019 r. 37 % **migrantów** z państw trzecich było zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w porównaniu z 22 % migrujących obywateli UE[22]. W nadchodzących latach mogą oni zmagać się z większym zagrożeniem ubóstwa w starszym wieku ze względu na krótsze okresy zatrudnienia w UE.

Osoby starsze z niepełnosprawnościami mogą mierzyć się ze szczególnymi problemami. Osoby w wieku produkcyjnym, u których pojawi się niepełnosprawność, często korzystają ze wsparcia związanego z rynkiem pracy, aby zrekompensować utratę dochodów i dodatkowe wydatki. Chociaż w wielu przypadkach wsparcie takie nie jest wystarczające, osoby, u których pojawi się niepełnosprawność po przejściu na emeryturę, często nie kwalifikują się do tego rodzaju świadczeń.

Ramka 1. Autonomia, uczestnictwo i prawa osób starszych

Europejski filar praw socjalnych jest swoistym kompasem w dążeniu do lepszych warunków pracy i życia dla wszystkich, niezależnie od wieku, i prawdziwych praw socjalnych. Obejmuje on szereg zasad skupiających się na wyzwaniach związanych z problemem starzenia się.

Osoby starsze często są w większym stopniu narażone; niektóre z większej liczby powodów niż jeden, np. osoby chore lub z niepełnosprawnościami[23], osoby należące do mniejszości etnicznej lub religijnej, osoby LGBTIQ. Niektórzy mogą potrzebować pomocy bezpośrednio związanej z własną ochroną lub z ochroną własnego mienia, takiej jak zajęcie się finansami lub kierowanie ich leczeniem. Kwestię te podkreślono również w niedawnym nowym programie na rzecz konsumentów[24]. Ponadto szczególnie wrażliwym osobom starszym może również grozić wykorzystywanie, np. zaniedbanie, przemoc fizyczna lub psychiczna. Bardzo negatywny wpływ pandemii na szczególnie wrażliwe osoby starsze uwypuklił znaczenie ochrony ich autonomii, a także ich zdrowia i warunków życia.

Dostęp do towarów, usług, w tym usług publicznych, i uczestnictwo w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym w coraz większym stopniu wymaga posiadania umiejętności cyfrowych. Zmiany technologiczne mogą spowodować jeszcze większe zagrożenie dla osób starszych, np. jeżeli nie znają się dobrze na narzędziach cyfrowych lub nie posługują się nimi swobodnie, lub mają ograniczony dostęp do technologii cyfrowej. Mogą przez to w większym stopniu być narażone na oszustwa, scam i nieuczciwy handel, co dało się

[21] Źródło: Internetowa tabela Eurostatu ilc_pnp13.
[22] Źródło: Internetowa tabela Eurostatu ilc_peps05
[23] UE zobowiązała się do przestrzegania Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych w celu ochrony praw i godności osób niepełnosprawnych.
[24] COM(2020) 696 final z 13.11.2020 r.

zaobserwować podczas pandemii i ograniczenia w przemieszczaniu się. Osoby starsze mieszkające lub posiadające majątek za granicą mogą być również szczególnie narażone ze względu na bariery związane z językiem obcym i nieznanymi systemami administracyjnymi i prawnymi; w sytuacjach transgranicznych mogą być potrzebne szczególne środki ochrony.

Wzrost liczby osób starszych w UE budzi szczególne obawy związane z bezpieczeństwem, gdyż mogą one stać się celem organizacji przestępczych, np. mogą one przychodzić do domów, wyłudzać na ulicy, dokonywać kradzieży z włamaniem, kradzieży kieszonkowe lub innych oszustw i przestępstw.

Aby umożliwić osobom starszym korzystanie w jak największym stopniu z ich praw i autonomii oraz uczestnictwo w społeczeństwie, decydenci powinni uwzględnić takie sytuacje szczególnej wrażliwości i, w stosownych przypadkach, podjąć odpowiednie działania na wszystkich szczeblach.

4.3. *Adekwatne, sprawiedliwe i zrównoważone systemy emerytalne*

Wielokrotnie podkreślano problem utrzymania adekwatnych, sprawiedliwych i zrównoważonych **emerytur w starzejącym się społeczeństwie** i konieczność odkładania dodatkowych oszczędności, zwłaszcza w sprawozdaniach nt. adekwatności emerytur publikowanych wspólnie przez Radę i Komisję[25]. Bez przeprowadzenia dalszych reform, sytuacja w której jest więcej emerytów, a mniej osób w wieku produkcyjnym, może jednak doprowadzić do wprowadzenia wyższych składek i niższej stopy zastąpienia zapewniających zrównoważony charakter finansów publicznych. Zmiany takie mogą doprowadzić do podwójnego obciążenia młodych pokoleń i wzbudzić wątpliwości co do sprawiedliwości międzypokoleniowej.

Kluczową odpowiedzią na ten problem jest dłuższy okres aktywności zawodowej. Zgodnie z najnowszą prognozą ludności Eurostatu w przypadku podniesienia wieku emerytalnego do 70 lat współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w UE[26] w 2040 r. zaledwie utrzymałby się na tym samym poziomie co w 2020 r. Istnieje jednak wiele istotnych różnic między państwami członkowskimi, co wskazuje na różnorodność problemów w całej Europie. Zgodnie z prognozą, aby w 2040 r. utrzymać współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi na stałym poziomie względem 2020 r., Malta, Węgry i Szwecja musiały by podnieść wiek emerytalny tylko do 68. roku życia, natomiast Litwa i Luksemburg do 72. roku życia. Już w 2019 r. występowały znaczne różnice we współczynniku obciążenia demograficznego osobami starszymi, od 22 w Luksemburgu do 39 we Włoszech i 38 w Finlandii[27].

Systemy emerytalne mogą wspierać dłuższy okres aktywności zawodowej dzięki automatycznemu dostosowaniu wieku emerytalnego lub wymogów związanych z przebiegiem pracy zawodowej, stopy przyrostu świadczeń emerytalnych lub świadczenia,

[25] Rada i Komisja publikują wspólnie co trzy lata sprawozdanie na temat starzenia się społeczeństwa i Sprawozdanie nt. adekwatności emerytur (publikacja kolejnych edycji przypada na 2021 r.).

[26] Wykorzystany w tym przypadku współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi to współczynnik liczby osób w wieku co najmniej 65 lat i liczby osób w wieku od 20 do 64 lat. Wartość tę wyrażono jako liczbę osób starszych przypadającą na sto osób w wieku produkcyjnym (15–64).

[27] Źródło: Internetowa tabela Eurostatu proj_19np i obliczenia Dyrekcji Generalnej Komisji ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej; więcej informacji można znaleźć tutaj.

aby odzwierciedlały one wyższe średnie dalsze trwanie życia. Dzięki ograniczeniu **wcześniejszego przejścia na emeryturę** do obiektywnie zastrzeżonych przypadków, ustanowieniu ogólnego prawa do pracy wykraczającej poza wiek emerytalny i elastycznych systemów emerytalnych programy emerytalne mogą stać się zarówno adekwatne, jak i zrównoważone.

Przy wprowadzaniu reform zmieniających systemy emerytalne należy starannie rozważyć **logikę redystrybucji i sprawiedliwości** takich systemów. Czynniki, które można wziąć pod uwagę, obejmują rosnący ciężar demograficzny przyszłych pokoleń, sprawiedliwe traktowanie pracowników wchodzących wcześnie na rynek pracy, możliwości redystrybucji wśród grup generujących dochód, ochrona związana z przerwami w karierze zawodowej związanymi z życiem rodzinnym i stopniowe wycofywanie preferencyjnych programów emerytalnych.

Osoby, które nie są w stanie prowadzić dłuższej aktywności zawodowej w przyszłości, powinny mieć dostęp do emerytury umożliwiającej utrzymanie godnego poziomu życia w starszym wieku. Można to osiągnąć np. dzięki zaliczaniu okresów składkowych np. za opiekę nad dziećmi, minimalne emerytury, emerytury opierające się na miejscu zamieszkania i pomocy społecznej ukierunkowanej na osoby starsze lub również dla nich dostępnej.

Zapewnienie, aby systemy emerytalne pokrywały różne rodzaje działalności gospodarczej, np. dzięki **rozszerzeniu dostępu** dla większej liczby typów pracowników i dla osób samozatrudnionych, pomogłoby w zabezpieczeniu adekwatności takich systemów i ich podstawy składkowej, a także ograniczyłoby nierówności na rynku pracy. Ponieważ zmiany w gospodarce i w świecie pracy mogą wpływać na podstawę składek, państwa członkowskie mogą być zmuszone do ponownego przeanalizowania sposobu zapewniania zasobów na potrzeby systemów ochrony socjalnej.

Należy uświadamiać obywateli w kwestii statusu ich uprawnień emerytalnych. Bezpieczne, opłacalne i zachowujące wysoką jakość **emerytury dodatkowe**, w tym ogólnoeuropejski indywidualny produkt emerytalny (OIPE)[28], stanowiące uzupełnienie ustawowych systemów emerytalnych, mogą zapewnić dodatkowe oszczędności emerytalne. W polityce służącej ułatwianiu uczestnictwa w dodatkowych programach emerytalnych i zachęcaniu do nich należy uwzględnić ich koszt fiskalny i efekt dystrybucyjny oraz należy zachować równowagę między szerokim i włączającym charakterem a zabezpieczeniami przed skutkami wahań rynkowych z jednaj strony i opłacalnością z drugiej.

6. *W jaki sposób można skuteczniej wspierać wolontariat osób starszych i międzypokoleniowe uczenie się, w tym w wymiarze transgranicznym, aby stymulować dzielenie się wiedzą i zaangażowanie obywatelskie? Jaką rolę mogłaby odgrywać platforma cyfrowa lub inne inicjatywy na szczeblu UE i do kogo należy kierować takie inicjatywy? W jaki sposób można połączyć wolontariat osób młodych wraz z osobami starszymi i w stosunku do osób starszych w inicjatywy międzypokoleniowe?*

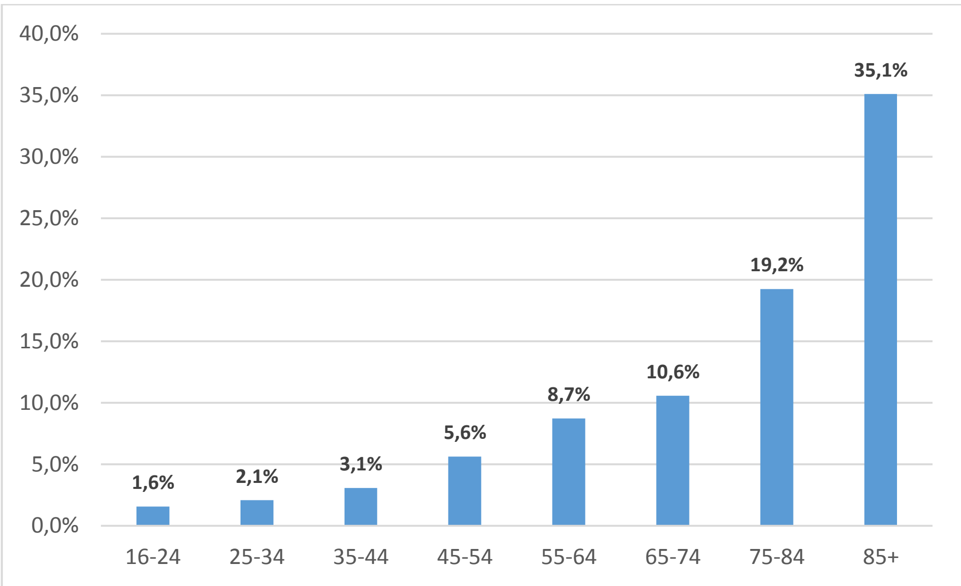
[28] OIPE jest dobrowolnym ogólnoeuropejskim indywidualnym produktem emerytalnym, którego uruchomienie planuje się na 2022 r., i który będzie oferował konsumentom nowy ogólnoeuropejski produkt oszczędzania na emeryturę. Por. rozporządzenie (UE) 2019/1238 z dnia 20 czerwca 2019 r.

7. *Jakie usługi i sprzyjające środowisko należałoby wprowadzić lub poprawić, aby zapewnić autonomię, niezależność i prawa osób starszych oraz umożliwić im udział w życiu społecznym?*
8. *W jaki sposób UE może wspierać szczególnie wrażliwe osoby starsze, które nie są w stanie chronić swoich własnych interesów finansowych i osobistych, w szczególności w kontekście transgranicznym?*
9. *W jaki sposób UE może wspierać starania państw członkowskich na rzecz zapewnienia większej sprawiedliwości systemów ochrony socjalnej w odniesieniu do pokoleń, płci, wieku i grup dochodowych, zapewniając, aby pozostały one odpowiednie pod względem fiskalnym?*
10. *W jaki sposób można zmniejszyć ryzyko ubóstwa w podeszłym wieku i zająć się tym problemem?*
11. *W jaki sposób możemy zapewnić adekwatne emerytury dla osób (głównie kobiet), które spędzają długie okresy swojego życia zawodowego na pracy bez wynagrodzenia (często polegającej na opiece)?*
12. *Jaką rolę w zapewnianiu adekwatnych dochodów z emerytur mogą odgrywać emerytury dodatkowe? W jaki sposób można je rozszerzyć na całą UE i jaka byłaby rola UE w tym procesie?*

5. Zaspokajanie rosnących potrzeb starzejącego się społeczeństwa

Pomimo wydłużenia średniego dalszego trwania życia w zdrowiu, im starsi jesteśmy, tym większa szansa pojawienia się choroby lub niepełnosprawności. Stopniowo wiele osób starszych staje się słabe i zależne od **opieki długoterminowej**.

Wykres 1. Unijne wskaźniki zależności[29] wzrastające wraz z wiekiem, 2015–2019

[29] Uwaga: Wskaźniki zależności oblicza się jako pięcioletnią średnią rocznego postrzeganego przez daną osobę długotrwałego poważnego ograniczenia w wykonywaniu zwykłych czynności z powodu problemu zdrowotnego.

Źródło: Obliczenia DG ds. Gospodarczych i Finansowych Komisji na podstawie tabeli z danymi Eurostatu dostępnej *online* hlth_silc_06

Promocja zdrowia i zapobieganie chorobom – w formie zdrowego stylu życia, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz aktywnego życia społecznego – mogą pomóc ograniczyć lub odsunąć w czasie te problemy. Wspieranie polityki na rzecz rewitalizacji miast, zrewitalizowanych obszarów wiejskich oraz dostępności w budynkach i transporcie może ułatwiać życie, szczególnie osobom o ograniczonej mobilności.

Chociaż polityka taka może pomóc w łagodzeniu ogólnego wyzwania, starzenie się i długowieczność będą niezmiennie prowadziły do strukturalnego wzrostu ogólnego zapotrzebowania na usługi opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej[30]. Problem ten jest jeszcze większy na niektórych odległych obszarach wiejskich, które zazwyczaj zmagają się z trudnościami dotyczącymi jakości i skali świadczonych usług socjalnych.

Sposób, w jaki społeczeństwa przygotowują się na starzenie się, musi wykraczać poza kwestie gospodarcze i wysokiej jakości usługi po przystępnych cenach. Musimy myśleć o tym, jak pokolenia żyją razem. Jedna z obaw dotyczy rosnącego ryzyka **samotności i izolacji społecznej**, zarówno wśród ludzi młodszych, jak i starszych, czego doświadczyło wiele osób, nie tylko podczas pandemii COVID-19. Choć jest to mniej widoczne, ma to rzeczywisty wpływ na nasze systemy gospodarcze, społeczne i systemy opieki zdrowotnej i zasługuje na uwagę decydentów.

5.1. *Zaspokajanie potrzeb w zakresie zdrowia i opieki długoterminowej starzejącego się społeczeństwa*

W wyniku zmian demograficznych będzie więcej starszych pacjentów cierpiących na choroby przewlekłe oraz – w wielu przypadkach – na wiele chorób. Prawie połowa osób w wieku 65 lat i starszych postrzega się jako cierpiące na niepełnosprawność lub długotrwałe ograniczenia w funkcjonowaniu. Ponadto skutki zmiany klimatu, klęski żywiołowe, a także degradacja i zanieczyszczenie środowiska powodują nieproporcjonalnie duży wpływ na zdrowie osób starszych. Nasili to potrzebę **opieki zdrowotnej** oraz innej opieki lub usług wsparcia.

Mimo że zarówno systemy opieki zdrowotnej, jak i systemy opieki długoterminowej będą musiały zareagować na zwiększone zapotrzebowanie na opiekę, mają one przed sobą różne wyzwania, np. w odniesieniu do ich siły roboczej, ochrony socjalnej lub standardów jakościowych.

Pełna reakcja polityczna może obejmować inwestowanie w usługi i infrastrukturę wysokiej jakości, a także w badania naukowe i innowacje w dziedzinie opieki zdrowotnej, zapewnianie dostępu do opieki zdrowotnej, oferowanie atrakcyjnych warunków pracy w celu rozwiązania problemu niedoboru personelu oraz wykorzystywanie innowacyjnych technologii w celu zwiększenia skuteczności. Dzięki postępowi technologicznemu możliwe jest świadczenie

[30] W zasadach 16 i 18 Europejskiego filaru praw socjalnych ustanowiono „prawo do szybkiego dostępu do przystępnej cenowo, profilaktycznej i objawowej opieki zdrowotnej dobrej jakości” i „prawo do przystępnych cenowo i dobrej jakości usług opieki długoterminowej, w szczególności opieki w domu i usług środowiskowych”.

pewnych usług i stosowanie leczenia w nowy sposób zamiast w szpitalach. Większa liczba **placówek** opieki ambulatoryjnej i środowiskowej oznacza nie tylko lepszą opiekę zdrowotną i społeczną, ale może także umożliwić osobom starszym udział w działaniach społecznych i związanych z dobrostanem.

W sektorze opieki zdrowotnej i społecznej istnieje potencjał zapełnienia 8 milionów miejsc pracy w ciągu najbliższych 10 lat. Aby zapełnić te miejsca pracy będą potrzebni specjaliści; konieczne będzie także podnoszenie lub zmiana kwalifikacji pracowników, a problem zostanie rozwiązany w szczególności dzięki paktowi na rzecz umiejętności uruchomionemu w listopadzie 2020 r. Jeżeli chodzi o rozwiązanie problemu braku personelu w sektorze opieki zdrowotnej, ważną rolę może odegrać także **mobilność transgraniczna**. W 2018 r. obywatele Unii pracujący w państwie członkowskim inne niż ich własne stanowili prawie 5 % siły roboczej w sektorach opieki zdrowotnej i długoterminowej, natomiast imigranci spoza UE – 9,1 %[31]. Uwzględnienie kwestii opieki zdrowotnej i długoterminowej w istniejących kanałach legalnej migracji może także przyczynić się do lepszego wykorzystania umiejętności migrantów w UE.

Szacuje się, iż liczba osób, które potencjalnie mogą potrzebować **opieki długoterminowej**, wzrośnie w UE-27 z 19,5 mln w 2016 r. do 23,6 mln w 2030 r. i do 30,5 mln z 2050 r.[32] Poleganie na opiekunach nieformalnych przestało być zrównoważonym rozwiązaniem, gdyż coraz trudniej jest zapewnić pomoc ze strony członków rodziny: rodziny mają coraz mniej dzieci, żyją dalej od siebie, a kobiety w większym stopniu uczestniczą w rynku pracy.

Państwa członkowskie borykają się ze wspólnymi wyzwaniami w sektorze opieki długoterminowej; obejmują one zapewnianie **dostępu** do takiej opieki oraz odpowiedniej **siły roboczej**, a także ich **przystępność cenową** i **jakość**. Wiele osób, które potrzebują opieki, nie ma do niej dostępu ze względu na luki w jej świadczeniu, wysokie koszty oraz brak ochrony socjalnej lub pokrycia ubezpieczeniem w celu zapewniania jej przystępności cenowej. Bez odpowiedniej ochrony socjalnej potrzeba opieki długoterminowej może spowodować, że takie osoby popadną w ubóstwo. Ryzyko to należy pogodzić z utrzymaniem stabilności fiskalnej systemów w starzejącym się społeczeństwie.

Opieka długoterminowa **wysokiej jakości** jest istotna, aby zapewnić takim osobom godność osobistą, możliwość wyboru i dobrostan, a także aby uniknąć niepotrzebnych hospitalizacji. Obecnie istnieją różne standardy jakości i interpretacje w całej UE i państwa członkowskie są na różnym etapie, jeżeli chodzi o zapewnienie jakości. Istotne jest, aby zwrócić uwagę, że istnieją różne sposoby zapewnienia wysokiej jakości opieki długoterminowej. Oparte na społeczności oferowanie usług na rzecz osób starszych potrzebujących opieki długoterminowej, w tym osób niepełnosprawnych, może wspierać ich prawo do niezależnego życia w społeczności tak długo, jak jest to możliwe. Z drugiej strony usługi pobytowe lub inne mogą zapewnić opiekę, która wykracza poza możliwości społeczności lokalnych.

---

[31] JRC, „Health care and long-term care workforce: Demographic challenges and potential contribution of migration and digital technology" [„Siła robocza w sektorach opieki zdrowotnej i długoterminowej. Problemy demograficzne oraz potencjalny wkład migracji i technologii cyfrowej"] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121698

[32] Prognozy ze sprawozdania na temat starzenia się społeczeństwa z 2018 r.

Rekrutacja i zatrzymanie wykwalifikowanego **personelu** do pracy w sektorze opieki długoterminowej są trudne ze względu na niskie płace i wymagające warunki pracy. Powoduje to wzrost obciążenia nieformalnych opiekunów – zazwyczaj kobiet – którzy z trudem godzą opiekę z pracą zarobkową, co często wiąże się z kosztami dla społeczeństwa, takimi jak negatywny wpływ na zdrowie i samopoczucie, ograniczony udział w rynku pracy i zmniejszone dochody.

Jak podkreślono w komunikacie pt. „Silna Europa socjalna na rzecz sprawiedliwej transformacji”[33], rozwój **solidnych systemów opieki długoterminowej** przyczyni się do poprawy dostęp udo przystępnej cenowo, wysokiej jakości opieki długoterminowej, zapewnienia godnego życia w podeszłym wieku i zwiększenia możliwości zatrudnienia w gospodarce usług opiekuńczych. We wspólnym sprawozdaniu Komisji Europejskiej i Komitetu Ochrony Socjalnej, które ma zostać opublikowane w 2021 r., zostanie rzucone światło na stan systemów opieki długoterminowej w całej UE, a także na skutki pandemii COVID-19.

Wprowadzenie na szeroką skalę **innowacji społecznych i technologicznych**, takich jak e-zdrowie, mobilne zdrowie, teleopieka, zintegrowana opieka lub niezależne życie, mogłoby znacznie poprawić wydajność systemów opieki zdrowotnej i długoterminowej. Modele opieki zdrowotnej oparte na zdalnym monitorowaniu, w szczególności takie, które włączają pacjentów i członków rodziny do zespołu opiekunów, wykazały wyraźne korzyści dla pacjentów z chorobami przewlekłymi[34].

Integracja opieki dzięki ścisłej współpracy i wymianie informacji między specjalistami, pacjentami i ich opiekunami (w tym opiekunami nieformalnymi) może przyczynić się do ograniczenia rosnących kosztów opieki zdrowotnej i społecznej, a jednocześnie pomóc osobom starszym dłużej zachować niezależność i poprawić ich samopoczucie.--

Do świadczenia usług zdrowotnych i opieki społecznej, w tym osobom starszym, coraz częściej wykorzystuje się **przedsiębiorstwa społeczne** i organizacje non-profit (w szczególności towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych). Mogą one być skuteczne ze względu na swoje lokalne powiązania i wiedzę oraz wyraźne cele społeczne.

UE wspiera państwa członkowskie w postępach w zakresie systemów opieki długoterminowej i reform poprzez prace analityczne, wzajemną wymianę, wytyczne polityczne, a także finansowanie unijne. Wyzwania w zakresie opieki długoterminowej i opieki zdrowotnej znajdują również odzwierciedlenie w europejskim semestrze. UE ułatwia koordynację krajowych systemów zabezpieczenia społecznego, chroniąc prawa osób przemieszczających się w obrębie Europy, w tym ich dostęp do świadczeń w postaci opieki długoterminowej[35]. Do poprawy sytuacji nieformalnych opiekunów i zapewnienia odpowiedniego wynagrodzenia w tym sektorze przyczyni się kilka inicjatyw, takich jak dyrektywa w sprawie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym czy wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie adekwatnych wynagrodzeń minimalnych[36]. W kontekście

[33] COM(2020) 14 final z 14.1.2020 r.

[34] *Transforming the future of ageing* [Transformacja przyszłości starzenia się], SAPEA (2019) https://www.sapea.info/wp-content/uploads/tfa-report.pdf

[35] Rozporządzenie (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r.

[36] Dyrektywa (UE) 2019/1158 z dnia 20 czerwca 2019 r. i COM(2020)682 final, 28.10.2020.

pandemii COVID-19 analiza jej wpływu na opiekę długoterminową[37] oraz zapewnione wytyczne dotyczące reagowania na pandemię w środowisku opieki długoterminowej[38] uwidaczniają słabości strukturalne.

5.2. Mobilność, łączność i dostępność

Starzenie się społeczeństw w Europie odzwierciedla tendencję demograficzną, która prawdopodobnie będzie kształtować wzorce **mobilności** w przyszłości. Podmioty świadczące usługi transportu publicznego będą musiały dostosować się do rosnącej liczby pasażerów niepełnosprawnych lub o ograniczonej możliwości poruszania się oraz zainwestować w wolną od barier inteligentną infrastrukturę transportową i pojazdy. Ze względu na fakt, że starsza populacja składa się głównie z kobiet, w zakresie mobilności może być konieczne silniejsze ukierunkowanie na specyficzne potrzeby kobiet, jeżeli chodzi o czas i cel podróży, trasy i odległości, a także bezpieczeństwo.

Automatyzacja i transformacja cyfrowa transportu może przyczynić się do zmniejszenia liczby wypadków, usprawnienia podróży i transportu, promowania multimodalności, zmniejszenia zużycia energii i zanieczyszczenia oraz optymalizacji wykorzystania zasobów i infrastruktury. Z drugiej strony, zjawiska te stanowią również wyzwanie dla osób starszych, które nie posiadają podstawowych umiejętności cyfrowych lub mają ograniczony dostęp do internetu. Wyzwania te są szczególnie istotne w przypadku osób starszych zamieszkałych na obszarach wiejskich.

Organizacja **miejskiej infrastruktury i usług** powinna uwzględniać zróżnicowane potrzeby i możliwości osób starszych. W wielu miastach kwestie dotyczące zdrowia, równouprawnienia płci i inne uwzględnia się już w planach mobilności miejskiej. Dostępność przyczynia się do włączenia społecznego. Dostosowane rozwiązania mieszkaniowe i „inteligentne domy” z czujnikami i zautomatyzowanymi systemami regulującymi działanie urządzeń elektrycznych, oświetlenia i ogrzewania mogą poprawić bezpieczeństwo osób starszych mieszkających samotnie, a także zwiększyć trwałość produktów oraz możliwość ich ponownego wykorzystania.

5.3. Różnice terytorialne w dostępie do opieki i usług

Chociaż większość krajów UE osiągnęła powszechny zasięg podstawowego zestawu świadczeń zdrowotnych, zakres świadczeń oraz stopień udziału w kosztach różnią się jednak znacznie między krajami. Skuteczny dostęp do opieki może być ograniczony z przyczyn finansowych, z powodu niedoborów personelu, długiego czasu oczekiwania oraz zbyt dużej odległości do najbliższego zakładu opieki zdrowotnej. Niektóre państwa członkowskie odnotowują problemy z **dostępem do opieki zdrowotnej** na obszarach wiejskich i peryferyjnych. Obszary te to tzw. „pustynie medyczne”[39]. Regionalne nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej nasiliły się w czasie pandemii COVID-19. Dotyczy to w równym stopniu dostępu do usług opieki długoterminowej i infrastruktury.

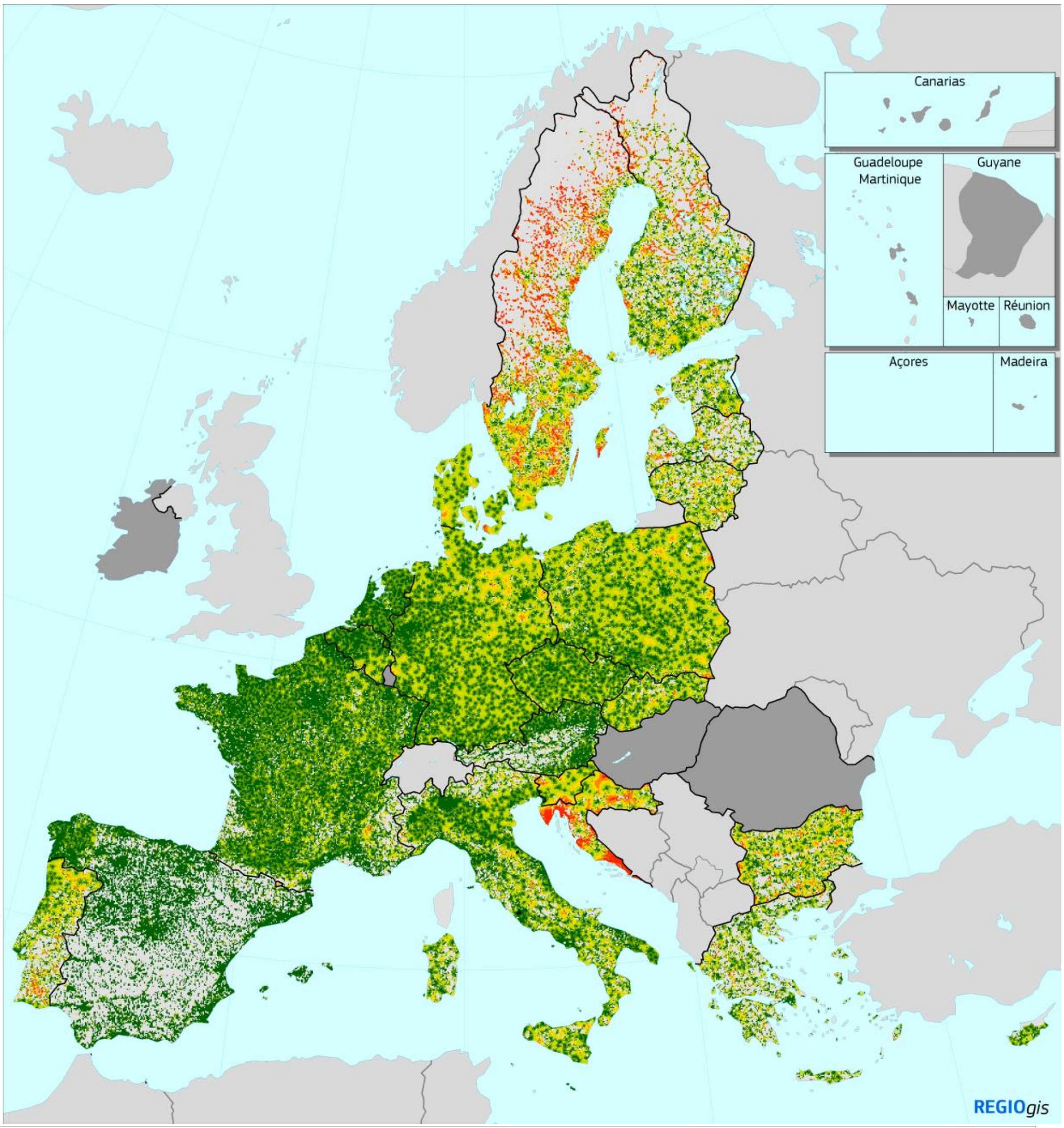
---

[37] Wspólne sprawozdanie Komisji Europejskiej i Komitetu Ochrony Socjalnej, które ma zostać opublikowane w 2021 r.

[38] https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/surveillance-COVID-19-long-term-care-facilities-EU-EEA

[39] Źródło: Internetowa tabela Eurostatu: hlth_silc_21. Zob. również mapa placówek opieki zdrowotnej w UE.

Mapa 2. Czas dojazdu samochodem do najbliższej placówki ochrony zdrowia

Czas dojazdu samochodem do najbliższej placówki ochrony zdrowia

Minuty

- <5
- 5 - 10
- 10 - 20
- 20 - 30
- 30 - 40
- >40
- Słabo zaludnione
- Brak danych

Źródła:
Eurostat, na podstawie oficjalnych źródeł danych krajowych

0 500 Km

Technologia może pomóc w poprawie dostępu do opieki zdrowotnej dla osób starszych, w szczególności w regionach oddalonych. **Rozwiązania cyfrowe** odgrywają ważną rolę w wypełnianiu tych luk i stają się coraz bardziej powszechne, na przykład w przypadku telekonsultacji. Będzie to wymagało odpowiedniego szkolenia i wsparcia w zakresie korzystania z takich narzędzi.

Słaba gęstość zaludnienia utrudnia gminom wiejskim oferowanie opłacalnego, regularnie kursującego i wygodnego **transportu publicznego**, który byłby dostępny i przystępny cenowo także dla osób starszych. Jeśli lokalne obiekty, takie jak sklepy, banki, placówki opieki zdrowotnej itp. zostaną zamknięte, ludzie będą musieli podróżować dalej, aby uzyskać dostęp do tych usług, co może nieproporcjonalnie wpłynąć na starszych mieszkańców obszarów wiejskich. Innowacyjne, świadczone na poziomie społeczności lokalnych, czasem mobilne usługi mogą pomóc wypełnić luki, pozwalając utrzymać dostęp do usług na obszarach o niskiej gęstości zaludnienia.

Ramka 2. Zaspokajanie potrzeb wszystkich pokoleń

Jedną z istotnych kwestii w debacie na temat sposobów reagowania na starzenie się społeczeństwa jest sprawiedliwość międzypokoleniowa. Wyzwanie polega na utrzymaniu odpowiedniego poziomu ochrony socjalnej bez nadmiernego obciążania malejącej liczby ludności w wieku produkcyjnym, której składki stanowią największe źródło finansowania systemów socjalnych. Nowe rozwiązania może przynieść przeniesienie obciążeń podatkowych z pracy na zanieczyszczenia, jak zaproponowano w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Wobec braku dalszych reform rosnące zróżnicowanie na rynku pracy sprawia, że coraz mniej osób jest objętych systemami ochrony socjalnej i odprowadza składki na rzecz takich systemów.

Zrównoważoność finansów publicznych musi być ściśle monitorowana, zwłaszcza w krajach o wysokim poziomie długu publicznego. Obecnie całkowity koszt wydatków publicznych związanych z wiekiem przekracza 25 % PKB w UE jako całości. W *sprawozdaniu na temat starzenia się społeczeństwa z 2018 r.* prognozuje się, że do 2070 r. koszty te wzrosną o 1,1 punktu procentowego (pp), przy czym w 11 państwach członkowskich wzrost ten wyniesie 3 pp lub więcej. Do tego wzrostu przyczyniają się głównie wydatki na opiekę długoterminową i opiekę zdrowotną w związku z koniecznością odpowiedniego zaspokojenia potrzeb starzejącego się społeczeństwa. Ponadto skutki walki z COVID-19 oraz gospodarcze konsekwencje ograniczeń w przemieszczaniu się doprowadziły do powstania kolejnych wyzwań.

W praktyce wzrost wydatków związanych z wiekiem może jednak okazać się jeszcze większy, na przykład w przypadku odwrócenia poprzednich reform emerytalnych lub przyjęcia nowych reform zwiększających wydatki. W obszarze opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej postęp technologiczny może przyczynić się do poprawy jakości usług, ale może również prowadzić do większych wydatków; podobnie lepszy dostęp do przystępnej cenowo opieki długoterminowej również może wymagać dodatkowego finansowania ze środków publicznych.

Stabilność fiskalna i adekwatność to dwa aspekty tego samego zagadnienia, ponieważ Europa jest silnie zaangażowana w utrzymanie swoich wysokich standardów społecznych. Środki z zakresu polityki mogą pomóc w pogodzeniu zrównoważonego rozwoju społecznego

i stabilności fiskalnej dzięki wydłużeniu okresu aktywności zawodowej oraz zwiększeniu zasięgu systemów ochrony socjalnej i ich ponownemu przemyśleniu.

5.4. Poprawa dobrostanu poprzez solidarność międzypokoleniową

Rosnący odsetek osób starszych może oznaczać, że konieczne okaże się prowadzenie polityki uwzględniającej potrzeby społeczne i emocjonalne, takie jak bezpieczeństwo i interakcje społeczne. Mieszanie się grup społecznych jest ograniczone przez fakt, że grupy wiekowe skupiają się w różnych dzielnicach i regionach zgodnie z preferencjami mieszkaniowymi, które zależą od etapu życia. Młodzi studenci chętniej wybierają centra miast, młode rodziny osiedlają się na przedmieściach, natomiast osoby starsze przenoszą się na obszary mniej zaludnione i w większej odległości od centrów miast. Te wzorce przemieszczania się w zależności od wieku[40] mogą mieć wpływ na **spójność międzypokoleniową**.

Szacuje się, że około 30 mln dorosłych w UE często odczuwa **samotność**[41]. Samotność dotyka wszystkich grup wiekowych. Czynniki, takie jak zły stan zdrowia, niekorzystna sytuacja ekonomiczna i życie samotnie, wiążą się z większym poczuciem samotności.

Kryzys związany z COVID-19 zwrócił uwagę na ogólne znaczenie **zdrowia psychicznego**. Ograniczenia w przemieszczaniu się miały znaczący wpływ na bardzo starych, słabych ludzi mieszkających w domach opieki rezydencjalnej, którzy często nie mają dostępu do komunikacji cyfrowej ani umiejętności potrzebnych, aby z niej korzystać. Inwestowanie w umiejętności cyfrowe, rozwój społeczności lokalnych i spójność międzypokoleniową może zapobiec pogorszeniu zdrowia i dobrostanu psychicznego oraz ograniczać nierówności.

Zdrowe osoby starsze są w stanie wnieść znaczący wkład w tworzenie wartości społecznych i ekonomicznych w naszych społeczeństwach. Marnowanie ich zdolności poznawczych jest nie tylko szkodliwe dla ich zdrowia i dobrostanu psychicznego i fizycznego, ale także jest straconą szansą dla społeczności.

Istnieje coraz większa, choć będąca wciąż we wczesnej fazie rozwoju, tendencja do organizowania **„wielopokoleniowych lokali mieszkalnych”**, czasami w formie spółdzielni mieszkaniowych, które mogą zapewnić towarzystwo starszym mieszkańcom, przekazywanie umiejętności i wiedzy młodszym mieszkańcom oraz wartościowe interakcje społeczne dla wszystkich.

13. *W jaki sposób UE może wspierać wysiłki państw członkowskich zmierzające do pogodzenia odpowiedniej i przystępnej cenowo opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej ze stabilnością fiskalną i stabilnością finansowania?*
14. *W jaki sposób UE mogłaby wspierać państwa członkowskie w rozwiązywaniu wspólnych problemów związanych z opieką długoterminową? Jakie cele i środki należy realizować w ramach polityki UE w odniesieniu do wyzwań, takich jak dostępność, jakość, przystępność cenowa lub warunki pracy? Jakie kwestie należy rozważyć w przypadku obszarów o niskiej gęstości zaludnienia?*

---

[40] JRC, *Struktura demograficzna obszarów UE – wyzwania i możliwości w regionach zróżnicowanych pod względem starzenia się społeczeństwa*https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123046

[41] JRC, Policy brief: *Loneliness – an unequally shared burden in Europe* [Wspólne Centrum Badawcze, Przegląd polityki: Samotność – nierównomiernie rozłożone obciążenie w Europie], 2019

15. *W jaki sposób osoby starsze mogą czerpać korzyści z transformacji cyfrowej mobilności i usług zdrowotnych? W jaki sposób można poprawić dostępność, możliwość korzystania, dostępność cenową i bezpieczeństwo rozwiązań w zakresie transportu publicznego w przypadku osób starszych, w szczególności na obszarach wiejskich i w regionach oddalonych?*

16. *Czy jesteśmy wystarczająco świadomi przyczyn i skutków samotności na kształtowanie naszej polityki? Jakie kroki można podjąć, aby pomóc zapobiegać samotności i izolacji społecznej wśród osób starszych? Jakiego wsparcia może udzielić UE?*

17. *Jaką rolę mogą odegrać wielopokoleniowe lokale mieszkalne w planowaniu miejskim i wiejskim w obliczu wyzwań związanych ze starzeniem się społeczeństwa? Jak można je lepiej wykorzystać?*

6. Perspektywy

Starzenie się społeczeństwa oraz związane z nim wyzwania i możliwości towarzyszą nam przez całe życie, ale zmienia się nasza perspektywa. Obecnie wiele osób młodych ma trudności z wejściem na rynek pracy, a sytuację tę pogarsza trwający kryzys związany z COVID-19. W dłuższym okresie perspektywa średniego dalszego trwania życia dłuższego niż w przypadku pokolenia ich dziadków ma wpływ na wiele wyborów, których dokonują osoby młode, w tym tych dotyczących edukacji, życia zawodowego, przerw w karierze zawodowej. To z kolei ma wpływ na ich zdrowie, a także na ich miejsce w gospodarce i społeczeństwie. Równocześnie dzisiejsze starsze pokolenie wnosi wkład, potrzeby i oczekiwania wynikające z ich całego życia. Razem tworzą społeczeństwo i gospodarkę, która musi zapewnić dobrobyt, sukces i pomyślność wszystkim obywatelom. Stawianie czoła wyzwaniom i wykorzystywanie możliwości związanych ze starzeniem się społeczeństwa jest zatem przedmiotem zarówno odpowiedzialności indywidualnej, jak i zbiorowej.

Jak stwierdzono w niniejszej zielonej księdze, istnieje wiele sposobów zapobiegania negatywnym skutkom starzenia się społeczeństwa lub ograniczania tych skutków. Obejmują one promowanie zdrowego i aktywnego starzenia się, poprawę odporności naszych systemów opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej, poprawę funkcjonowania rynku pracy, modernizację ochrony socjalnej oraz wspieranie legalnej migracji i integracji w ramach kombinacji polityki budżetowej i monetarnej, dążąc do zwiększenia wydajności i skuteczności we wszystkich dziedzinach.

UE może stawić im czoła dzięki zaangażowaniu osób młodych i starszych, wspierając solidarność i odpowiedzialność międzypokoleniową za pomocą sprzyjającej jej polityki, a jednocześnie przewodząc w tworzeniu wspierającego, dynamicznego społeczeństwa.

Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, będący kluczowym narzędziem służącym odbudowie gospodarki, które stanowi podstawę NextGeneration EU, ma na celu wspieranie państw członkowskich w realizacji tego celu, umożliwiając im zwiększenie potencjału w zakresie wzrostu gospodarczego, tworzenie miejsc pracy oraz zwiększenie odporności gospodarczej i społecznej w procesie wychodzenia z obecnego kryzysu. NextGeneration EU jest jednocześnie narzędziem międzypokoleniowego wsparcia i sprawiedliwości, ułatwiającym trwałe ożywienie gospodarcze w perspektywie średnio-

i długoterminowej, które powinno przynieść korzyści kolejnym pokoleniom, łącząc ambitne reformy i inwestycje dokonywane przez państwa członkowskie.

W przypadku problemu starzenia się społeczeństwa chodzi jednak nie tylko o utrzymanie wzrostu gospodarczego i państwo opiekuńcze. Chodzi również o społeczeństwo jako całość i o sposób interakcji między pokoleniami. Oprócz szukania rozwiązań politycznych dotyczących społeczno-gospodarczego wpływu starzenia się, musimy rozmawiać o tym, w jaki sposób zapewnić wszystkim możliwość uczestnictwa w życiu naszych społeczeństw. Wymaga to aktywnego zaangażowania w dyskusję zarówno osób młodych, jak i starszych.

Docelowo debata na temat polityki służącej rozwiązaniu problemów i możliwości związanych ze starzeniem się społeczeństwa jest jednym z zarówno pilnych, jak i długoterminowych rozwiązań. Wymaga ona daleko idących refleksji na temat skutków i alternatywnych rozwiązań w takim demograficznym przekształceniu wewnątrz UE, a także na temat konsekwencji dla roli Europy w świecie. Takie perspektywiczne myślenie może wnieść do debaty niezbędne informacje i pomóc w dokonywaniu wyborów dotyczących zrównoważonej polityki, która będzie korzystna dla osób w każdym wieku.

W JAKI SPOSÓB WZIĄĆ UDZIAŁ W KONSULTACJACH

Niniejsza zielona księga rozpoczyna dwunastotygodniowe konsultacje publiczne. Komisja uwzględni w swoich przyszłych pracach wszystkie uwagi i udzieli informacji zwrotnych na temat rezultatów. Prosimy o przesyłanie odpowiedzi za pomocą elektronicznego formularza dostępnego pod następującym adresem:
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12722-Green-Paper-on-Ageing

Korzystanie z elektronicznego formularza odpowiedzi ułatwi proces przekazania swojej opinii. Można jednak również przesyłać pisemne odpowiedzi na następujący adres:

Green paper on ageing
SG.E.3
BERL 06/270
European Commission
1049 Brussels
Belgia